

УДК 159.9:34-057.36]:164.053

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.2.18>

ФАКТОРИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ З ДЕЗАДАПТИВНІСТЮ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Філоненко Володимир Миколайович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології

Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-2662-1705>

У статті розкрито теоретичну сутність феномену адаптивності та дезадаптації, які розглядалися багатьма дослідниками в різних професійних сферах діяльності. Теоретичне вивчення факторів прийняття рішень у психології вказує на те, що прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику обумовлене не стільки ситуацією, скільки комплексом особистісних якостей осіб, які приймають рішення, а саме імпульсивністю, ригідністю, раціональністю, рішучістю, локусом контролю та інших психологічних особливостей. Емпіричне дослідження показало, що як чоловіки, так і жінки військовослужбовці мають на середньому рівні схильність до уникнення вибору та перекидання прийняття рішень на інших. Представлено результати дослідження факторів прийняття рішень військовослужбовців чоловічої та жіночої статі та їх взаємозв'язків з дезадаптивністю. Виявлено, що досліджуваних чоловіків схильність до нервово-психічних зривів, зниження рівню поведінкової регуляції, порушення регулюючої функції емоційно-вольової сфери та самооцінки, зниження адекватності сприйняття дійсності актуалізуються разом зі збільшенням схильності до використання такого непродуктивного фактору прийняття рішень, як уникнення, що проявляється у схильності до раціоналізації сумнівних альтернатив, відволікання, затягування, відкладання рішень разом з перекиданням відповідальності на інших. А послаблення комунікативних здібностей, збільшення недовіри, непорозуміння з оточуючими, підвищеної конфліктності і погіршення взаємовідносин з іншими членами колективу у досліджуваних чоловіків відбувається разом зі збільшенням схильності до зволікання у прийнятті рішень та їх відкладання.

У досліджуваних військовослужбовців жінок порушення поведінкової регуляції, підвищення вірогідності вчинення суїцидальних спроб та дезадаптація відбувається разом з підвищенням схильності до уникнення приймати рішення, перекиданні відповідальності на інших, відволіканні від прийняття рішення, імпульсивності в прийнятті рішення, послаблення сили моральних переконань та адекватності власного авторитету в колективі, нехтування загальноприйнятими нормами поведінки, підвищення прояву делінквентної поведінки актуалізується разом з підвищенням схильністю до переключення на дрібні справи.

Ключові слова: військовослужбовці, адаптація, дезадаптивність, дезадаптивна поведінка, делінквентна поведінка, фактори прийняття рішень.

Filonenko Volodymyr. Decision-making factors in conditions of uncertainty and their relationships with disadaptability in military servicemen

The article reveals the theoretical essence of the phenomenon of adaptability and maladaptation, which were considered by many researchers in various professional spheres of activity. The theoretical study of decision-making factors in psychology indicates that decision-making in conditions of uncertainty and risk is determined not so much by the situation, but by a complex of personal qualities of decision-makers, namely impulsiveness, rigidity, rationality, decisiveness, locus of control and other psychological features. Empirical research has shown that both male and female military personnel have an average tendency to avoid choices and to delegate decision-making to others. The results of the study of decision-making factors of male and female military personnel and their interrelationships with maladjustment are presented. It was found that the studied men's tendency to neuropsychological breakdowns, a decrease in the level of behavioral regulation, a violation of the regulatory function of the emotional-volitional sphere and self-esteem, a decrease in the adequacy of the perception of reality are actualized together

with an increase in the tendency to use such an unproductive decision-making factor as avoidance, which is manifested in tendency to rationalize questionable alternatives, distraction, procrastination, postponement of decisions along with shifting responsibility to others. A weakening of communicative abilities, an increase in mistrust, misunderstandings with others, increased conflict and deterioration of relations with other team members in the studied men occurs along with an increase in procrastination in making decisions and postponing them.

In the studied female servicemen, behavioral regulation violations, an increase in the likelihood of committing suicide attempts, and maladaptation occur together with an increase in the tendency to avoid making decisions, transfer responsibility to others, distraction from decision-making, impulsiveness in decision-making, weakening of the strength of moral convictions and the adequacy of one's own authority in the team, neglect of generally accepted norms of behavior, increase in the manifestation of delinquent behavior is actualized together with an increase in the tendency to switch to small matters.

Key words: *military personnel, adaptation, maladaptation, maladaptive behavior, delinquent behavior, decision-making factors.*

Постановка проблеми. Теоретичний та практичний аналіз багатьох досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців показує, що питання дезадаптації осіб, які виконують діяльність у специфічних умовах, не втрачають своєї актуальності.

Дезадаптація в науковій літературі частіше за все розуміється як порушення процесу адаптації (Г. О. Балл, А. І. Воложин, Ю. К. Субботін та ін.), а дезадаптованість – як показник порушення властивостей особистості, як наслідок непристосованості до задоволення своїх потреб без конфлікту з самим собою та близьким оточенням (І. В. Дубровіна, А. І. Захаров, І. М. Кичанова, Г. І. Козирев, Б. Г. Херсонський та ін.). Саме в такому сенсі дослідники вживають поняття «дезадаптація» і «дезадаптованість», зазначаючи, що психічний стан особистості позбавлений тих позитивних особливостей, які властиві стану адаптованості (Ю. О. Александровський, Т. Г. Дічев, В. Є. Каган, К. Є. Тарасов, А. М. Еткінд та ін.) [1, с. 122].

Головні ознаки дезадаптації виявляються не тільки в поведінці, але й в інтелектуальній та емоційно-вольовій сфері особистості, зумовлюючи порушення психологічного розвитку, порушення основного виду професійної діяльності. Це призводить до певних змін в системі відносин і поведінки, які мають стійкий характер. Дезадаптована особистість не здатна до встановлення і підтримки контактів, до вибудовування перспектив особистісного і професійного зростання. Дезадаптація характеризується порушенням взаємодії особистості з оточуючими людьми, зростанням конфліктів між ними, поряд з цим

відбуваються зміни в самооцінці, самосприйнятті, рефлексивності (К. Рудестам, В. В. Столін, Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицькіс та ін.) [1].

У контексті соціально-психологічного підходу дезадаптивна поведінка пояснюється неготовністю індивіда до виконання певних соціальних ролей, до прийняття рішень відносно ціннісних орієнтацій, способу життя, неадекватними взаємостосунками в сім'ї, які в подальшому відображаються у дезадаптивній поведінці й поза сім'єю [1, с. 123].

Проблематика адаптації особистості у військовому середовищі активно досліджується багатьма науковцями гуманітарної сфери, які звернули увагу на процеси психологічної адаптації військовослужбовців до бойової діяльності. Отже, як бойовий, так і будь-який травматичний досвід, перевантажує адаптивні можливості людини, перериває звичний плін життя та актуалізує непевність та невизначеність на інтрапсихічному (емоції, астеничний компонент тривоги, когніції, самосприйняття), інтерпсихічному (недовіра до людей, відчуженість) та екзистенційному (безнадія, втрата сенсу, переосмислення цінностей) рівнях. Наслідками переживання травматичного досвіду людиною стає підвищення рівня невизначеності в багатьох сферах життя: у значущих стосунках, у власних цінностях, в сприйнятті самого себе, у ставленні до майбутнього і розумінні минулого, у прийнятті рішень у ситуаціях вибору або у розв'язанні проблеми [2].

Під прийняттям рішень розуміється процес раціонального та ірраціонального вибору альтернатив, що має на меті

досягнення усвідомлюваного результату. Іноді основою прийняття рішень є власні суб'єктивні судження, трактування ввідних даних, інформації [3].

Діагностика чинників прийняття рішень дозволяє виявити чотири властивості, які трактуються як продуктивний (пильність) та непродуктивний копінги (уникнення, прокрастинація і надпильність) у ситуації прийняття рішень [4, с. 61].

Прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику забезпечується поєднанням особистісних якостей осіб, що приймають рішення: готовністю до ризику, раціональністю, цілеспрямованістю, рішучістю. Керованість не стільки ситуацією прийняття рішення, скільки особистісними можливостями осіб, що приймають рішення в подоланні її невизначеності та ризикованості, забезпечується локусом контролю, імпульсивністю та ригідністю [5].

Прийняття рішення і вибір стратегії для подолання проблемної ситуації, опанування стресу або конфлікту залежить як від типу та сили стресору чи обставин, так і від індивідуальних особливостей кожної окремої людини. Тому вивчення впливу внутрішніх і зовнішніх дезадаптивних та дезорганізуючих чинників на особистість військовослужбовців, що виконують свій обов'язок в екстремальних умовах воєнного стану в державі, потребує додаткової уваги.

Мета статті – дослідити чинники прийняття рішень в умовах невизначеності та їх взаємозв'язки з дезадаптивністю у військовослужбовців чоловіків та жінок.

Методи та результати дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано експрес-опитувальник «Дезадаптивність» (Приходько І., Мацегора Я., Колесніченко О., Байда М.) та «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» (Т. Корнілова, С. Корнілов),

Для математико-статистичної обробки результатів було застосовано t-критерій Стьюдента для незалежних груп та коефіцієнт кореляції Спірмена.

У якості досліджуваних виступили військовослужбовці у кількості 40 осіб, з них: 24 чоловіка та 16 жінок.

Психологічні дослідження чинників прийняття рішень дозволяють вивчати поведінку людини в умовах невизначеності. Вони включають аналіз і розгляд когнітив-

них та особистісних складових регуляції виборів особистості. Очевидним виступає поле індивідуально-особистісних властивостей, що опосередковують регуляцію рішень і дій саме в ситуаціях decision making – закритих завдань, що відрізняються від ситуацій вирішення проблем – problem solving – саме невідомістю критеріїв виборів. Також істотною відмінністю виступають складнощі, пов'язані з оцінкою продуктивності виборів, коли альтернативи, які є в наявності, обмежені, але самовизначення у його вирішенні залишається за людиною. У рамках розвитку нової області – психології невизначеності Т. В. Корніловою була запропонована мультиплікативна модель прийняття рішень, яка включила три основні умоглядні «вісі» оцінювання рішень людини за проявом: інтелектуального орієнтування; особистісних властивостей та виразності новоутворень, що характеризують рівень прийняття актуальних рішень, або виборів, з боку вкладів інтелектуально-особистісних зусиль [4].

Результати вивчення чинників прийняття рішень у військовослужбовців чоловіків та жінок наведено в таблиці 1.

Таблиця 1
Фактори прийняття рішень у військовослужбовців чоловіків та жінок (M±m)

Шкала	1 група Чоловіки	2 група Жінки	t	p
Пильність	15,88 ± 0,35	15,56 ± 0,47	0,55	-
Уникнення	9,88 ± 0,52	10,38 ± 0,65	0,60	-
Прокрастинація	7,08 ± 0,44	7,88 ± 0,72	0,95	-
Надпильність	7,13 ± 0,34	8,76 ± 0,72	2,05	0,05

Між показниками першої та другої груп не було виявлено вірогідних відмінностей за шкалою «Пильність», відповідно 15,88 ± 0,35 та 15,56 ± 0,47 при t=0,55.

Однак, відповідно до нормативів тесту з урахуванням довірчих інтервалів, результати, отримані в обох групах, свідчать про наявність на високому рівні такого показника, як пильність. Тобто досліджувані чоловіки та жінки схильні до уточнення цілей, сумніву щодо прийняття рішень, оцінювання обставин і ситуації перед здійсненням вибору.

Пильність, що виступає основною стильовою характеристикою людини, пов'язана з когнітивною складністю, потребою в пізнанні й толерантністю до невизначеності [4, с. 61].

Також не було встановлено вірогідних відмінностей між показниками першої та другої груп за шкалою «Уникнення», відповідно $9,88 \pm 0,52$ та $10,38 \pm 0,65$ при $t=0,60$.

Відповідно до нормативів тесту з урахуванням довірчих інтервалів, показники в обох групах свідчать про прояв такого фактору прийняття рішень, як уникнення, на середньому рівні. Отже, представники обох груп характеризуються помірним вираженням тенденції до уникнення самостійного вибору та залишають пріоритет щодо прийнятті рішення за іншими людьми, перекладаючи на них відповідальність.

Як зауважують В. Артемов та І. Сингаївська, уникнення має оборонний характер. Захисне уникнення пов'язано з неповною та упередженою оцінкою інформації. Це зазвичай призводить до помилкових рішень [6].

Існують дані досліджень, де у групі з незначними дезадаптивними порушеннями, встановлено підвищення вираженості ознак, які належать до сфери емоційних порушень та особливостей соціальної взаємодії. Зокрема, найчастіше опитувані відзначали зростання дратівливості, коливання настрою, сварки з рідними та колегами, зниження здатності отримувати задоволення, появу симптомів унікаючої поведінки [7; 8].

Не було встановлено вірогідних відмінностей між першою та другою групами за шкалою «Прокрастинація», за якою показники відповідно склали $7,08 \pm 0,44$ та $7,88 \pm 0,72$.

Відповідно до нормативів тесту з урахуванням довірчих інтервалів, показники обох груп свідчать про прояв такого показника, як прокрастинація. Отже, представники обох груп характеризуються середнім рівнем схильності відкладати прийняття важливих рішень та відволікати свою увагу на більш дрібні справи.

Поведінковий підхід пояснює феномен прокрастинації як результат позитивного досвіду подібної поведінки в минулому. Відповідно до цього підходу, прокрасти-

нація перешкоджає побудові довгострокових цілей. Основи прокрастинації лежать в ірраціональній формі мислення особистості. Звичка відкладати справи «на потім» може мати негативні наслідки як для самооцінки людини, так і для результатів її діяльності в усіх сферах [6].

За шкалою «Надпильність» показник у першій групі склав $7,13 \pm 0,34$, у другій групі показник за цією шкалою дорівнював $8,76 \pm 0,72$. Визначено вірогідно вищий показник у другій групі при $t = 2,05$, $p \leq 0,05$.

Отже, досліджуваним жінкам більшою мірою притаманна імпульсивність під час прийняття рішень, невиправдані сумніви при розгляді різних альтернатив, тощо.

Надпильність – це стан підвищеної сенсорної чутливості, який супроводжується надмірно напруженою поведінкою. У стані надпильності особа, що приймає рішення, гарячково шукає вихід із загрозової ситуації. Через стан тимчасового тиску, особа, яка приймає рішення, імпульсивно приймає поспішні рішення, які, на її думку, обіцяють негайне полегшення. Пошук альтернатив ігнорується через емоційне хвилювання, завзяття та обмеження уваги. В екстремальній формі надпильністю є «панічний» стан, в якому особа, яка приймає рішення, постійно коливається між неприємними альтернативами. Така гіперчутливість пов'язана з важким емоційним стресом [6].

Результати дослідження взаємозв'язків чинників прийняття рішень з дезадаптивністю у військовослужбовців чоловіків надано у таблиці 2.

Таблиця 2
Взаємозв'язки чинників прийняття рішень з дезадаптивністю у військовослужбовців чоловіків (r)

Шкала	ППР	ВВСС	ПМН	ВКП	Д
Пильність	0,091	0,015	-0,014	0,191	0,017
Уникнення	0,432*	0,229	0,115	0,268	0,331
Прокрастинація	0,292	0,221	0,170	0,444*	0,385
Надпильність	0,271	0,230	0,136	0,362	0,348

Примітка 1: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

Примітка 2: ППР – Порушення поведінкової регуляції; ВВСС – Вірогідність вчинення суїцидальних спроб; ПМН – Порушення моральної нормативності; ВКП – Втрата комунікативного потенціалу; Д – Дезадаптивність.

У першій групі шкала «Порушення поведінкової регуляції» додатно корелює на значущому рівні зі шкалою «Уникнення» ($r = 0,433$, $p \leq 0,05$ та $r = 0,432$, $p \leq 0,05$).

Таким чином, характер виявлених взаємозв'язків дозволяє вважати, що зниження рівню поведінкової регуляції, схильність до нервово-психічних зривів, порушення регулюючої функції емоційно-вольової сфери та самооцінки, зниження адекватності сприйняття дійсності актуалізуються у військовослужбовців чоловіків зі збільшенням схильності до використання такого непродуктивного фактору прийняття рішень, як уникнення, який відбивається у схильності до затягування, відкладання рішень разом з перекиданням відповідальності на інших та раціоналізації сумнівних альтернатив.

Шкала «Втрата комунікативного потенціалу» на значущому рівні додатно пов'язана зі шкалою «Прокрастинація» ($r = 0,444$, $p \leq 0,05$).

Отже, зниження рівня комунікативних здібностей, непорозуміння з оточуючими, недовіра, підвищена конфліктність, погіршення взаємовідносин з іншими членами колективу у досліджуваних першої групи відбувається разом зі збільшенням схильності до використання такого фактору прийняття рішень як прокрастинація, що проявляється у схильності до зволікання у прийнятті рішень та їх відкладання.

Результати дослідження взаємозв'язків чинників прийняття рішень з дезадаптивністю у військовослужбовців жінок надано у таблиці 3.

Таблиця 3

Взаємозв'язки чинників прийняття рішень з дезадаптивністю у військовослужбовців жінок (r)

Шкала	ППР	ВВСС	ПМН	ВКП	Д
Пильність	-0,128	0,160	0,006	-0,171	-0,179
Уникнення	0,766**	0,602*	0,443	0,149	0,618*
Прокрастинація	0,732**	0,698**	0,577*	0,204	0,718**
Надпильність	0,657**	0,599*	0,267	0,239	0,536*

Примітка 1: * – рівень значущості $p \leq 0,05$, ** – рівень значущості $p \leq 0,01$.

Примітка 2: ППР – Порушення поведінкової регуляції; ВВСС – Вірогідність вчинення суїцидальних спроб; ПМН – Порушення моральної нормативності; ВКП – Втрата комунікативного потенціалу; Д – Дезадаптивність.

У другій групі досліджуваних шкала «Порушення поведінкової регуляції» додатно корелює на значущому рівні зі шкалами «Уникнення», «Прокрастинація» та «Надпильність» ($r = 0,766$, $p \leq 0,01$, $r = 0,732$, $p \leq 0,01$ та $r = 0,657$, $p \leq 0,01$ відповідно).

Шкала «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» на значущому рівні додатно пов'язана зі шкалами «Уникнення», «Прокрастинація» та «Надпильність» ($r = 0,602$, $p \leq 0,05$, $r = 0,698$, $p \leq 0,01$ та $r = 0,599$, $p \leq 0,05$ відповідно).

Шкала «Дезадаптивність» на значущому рівні додатно пов'язана зі шкалами «Уникнення», «Прокрастинація» та «Надпильність» ($r = 0,618$, $p \leq 0,05$, $r = 0,718$, $p \leq 0,01$ та $r = 0,536$, $p \leq 0,05$ відповідно).

Отже, результати аналізу отриманих даних дозволяють вважати, що у досліджуваних військовослужбовців жінок актуалізація показників за шкалами порушення поведінкової регуляції, вірогідність вчинення суїцидальних спроб та дезадаптація відбувається разом з підвищенням схильності до прояву таких чинників прийняття рішень як уникнення, прокрастинація та надпильність, що відбивається у:

- намаганні не приймати рішення, перекиданні відповідальності на інших;
- відволіканні від прийняття рішення, займаючись дрібними справами;
- імпульсивному прийнятті рішення, від якого очікується позбавлення від ситуації; «паніці» та невиправданої «метушні» при необхідності вибору між різними альтернативами.

В другій групі досліджуваних шкала «Порушення моральної нормативності» додатно корелює на значущому рівні зі шкалою «Прокрастинація» ($r = 0,577$, $p \leq 0,05$).

Такі результати дозволяють вважати, що зниження стійкості моральних переконань, неадекватність при оцінюванні власного місця і ролі в колективі, нехтування загальноприйнятими нормами поведінки, підвищення прояву делінквентної поведінки у досліджуваних жінок актуалізується разом з підвищенням бажання відтермінування розв'язання завдань, прийняття рішень та схильністю до переключення на дрібні справи.

С. Глаголич отримала схожі дані де, дезадаптовані волонтери характеризу-

вались вираженим нервово-психічним напруженням, нижчою поведінковою регуляцією, імпульсивністю, зниженням упевненості у власних силах, високою тривожністю [7].

Аналіз результатів дослідження.

В результаті проведеного дослідження встановлено особливості чинників прийняття рішень у військовослужбовців чоловіків та жінок. Отже, в обох групах на високому рівні проявлений такий фактор, як пильність, що відбивається в тому, що досліджувані зазвичай уточнюють цілі, непевні у виборі рішення і ваганні перед прийняттям рішення. Для представників обох груп притаманним є помірна схильність до небажання здійснення самостійного вибору, перекладання процесу прийняття рішень та відповідальності за них на інших. Також досліджувані в обох групах мають на середньому рівні проявлену схильність до відтермінування прийняття важливих рішень та переносу уваги на незначущі та дрібні справи.

С. Глаголич на ґрунті отриманих даних вказують, що у респондентів з високим рівнем дезадаптації вираженими були симптоми унікаючої поведінки, які супроводжувалися прагненням до ізоляції та обмеження контактів [7].

Досліджувані жінки мають вірогідно більшу схильність до прояву невиправданих сумнівів при розгляді альтернатив, імпульсивності під час прийняття рішень тощо.

Зменшення здатності до поведінкової регуляції, схильність до нервово-психічних зривів, порушення регуляції емоційно-вольової сфери та самооцінки, підвищення вірогідності неадекватного сприйняття дійсності актуалізуються у військовослужбовців чоловіків разом з підвищенням рівня схильності до відкладання, затягування прийняття рішень, раціоналізації сумнівних альтернатив вибору. Також у досліджуваних першої групи погіршення кому-

нікативних здібностей, взаємовідносин з іншими членами колективу, виникнення конфліктів і непорозумінь з оточуючими, недовіра відбувається разом зі збільшенням схильності до зволікання у прийнятті рішень та їх відкладання.

У досліджуваних військовослужбовців жінок актуалізація проявів порушень поведінкової регуляції, вірогідності вчинення суїцидальних спроб та дезадаптація відбувається разом з підвищенням схильності до уникнення приймати рішення, перекладання відповідальності на інших, відволікання від прийняття рішення, імпульсивності в прийнятті рішення, від якого очікується якнайшвидше позбавлення від ситуації невизначеності при необхідності вибору між різними альтернативами. В цій групі респондентів послаблення сили моральних переконань та адекватності власного авторитету в колективі, нехтування загальноприйнятими нормами поведінки, підвищення прояву делінквентної поведінки актуалізується разом з підвищенням відволікання від розв'язання завдань, прийняття рішень та схильністю до переключення на дрібні справи.

Представляючи результати порівняльного аналізу обстежених волонтерів, що забезпечують військовослужбовців у зоні АТО, С. Глаголич приводить дані, де, у групі з низьким рівнем дезадаптації кількість жінок складала (75,96%), чоловіків – (24,04%), тоді як в групі з наявними ознаками дезадаптації різного рівня, відсоток жінок був дещо нижчим – (67,44%), а чоловіків – вищим, (32,56%) [7].

Висновки. Таким чином, взаємозв'язки дезадаптивності із факторами прийняття рішень у військовослужбовців чоловіків та жінок мають свою специфіку. Це вимагає продовження досліджень у даному напрямку, що стане основою розробки специфікованих програм психологічного супроводження осіб, які зазнають впливу дезадаптуючих та стресогенних чинників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лисевич М. С. Теоретико-методологічні засади дослідження дезадаптивної поведінки подружніх пар. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. № 17. С. 120–127.
2. Громова Г. М. Толерантність до невизначеності як чинник трансформації травматичного досвіду особистості : дис. ... докт. філософ. за спеціальністю 053. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2022. 208 с.

3. Хомуленко Т.Б. Мотиваційні, інтелектуальні та емоційні компоненти психології ризику: віковий аспект: Монографія / Т.Б. Хомуленко, Л.М.Абсалямова. Х.: ХНПУ, 2011. 157 с.
4. Клименко І.В. Взаємозв'язки чинників прийняття рішень та життєстійкості у курсантів – майбутніх правоохоронців. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. 2017. Вип. 13. С. 57–66.
5. Воронов О. І. Методика діагностування соціально-психологічних впливів на прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах : [навч.-метод. посіб.] / О. І. Воронов. К. : НАДУ, 2017. 271 с.
6. Артемов В. Ю., Сингаївська І. В. Особливості процесів прийняття рішень в умовах невідомості. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2022. №1 (65). С. 149–163.
7. Глаголич С.Ю. Клініко-соціальні особливості дезадаптивних станів у волонтерів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням військових у зоні АТО. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*, 2016, 3.2 (6). С. 70–77.
8. Vitzthum K., Mache S., Joachim R. et al. Psychotrauma and effective treatment of post-traumatic stress disorder in soldiers and peacekeepers. *J Occup Med Toxicol*, 2009, 4, 21. <https://doi.org/10.1186/1745-6673-4-21>.

REFERENCES:

1. Lysevych, M.S. (2012). Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia dezadaptivnoi povedinky podruznykh par [Theoretical and methodological foundations of the study of maladaptive behavior of married couples]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky – Actual problems of sociology, psychology, pedagogy*, 17, 120–127 [in Ukrainian].
2. Hromova, H.M. (2022). Tolerantnist do nevyznachenosti yak chynnyk transformatsii travmatychnoho dosvidu osobystosti [Tolerance to uncertainty as a factor in the transformation of the traumatic experience of the individual]. *Candidate's thesis*. Kyiv: ISPP [in Ukrainian].
3. Khomulenko, T.B., & Absaliamova, L.M. (2011). *Motyvatsiini, intelektualni ta emotsiini komponenty psykholohii ryzyku: vikovy aspekt [Motivational, intellectual and emotional components of the psychology of risk: the age aspect: Monograph]*. Kh.: KhNPU [in Ukrainian].
4. Klymenko, I.V. (2017). Vzaiemozviazky faktoriv pryiniattia rishen ta zhyttestiikosti u kursantiv-maibutnykh pravookhorontsiv [Interrelationships of decision-making factors and vitality in cadets – future law enforcement officers]. *Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. pr. In-tu psykholohii imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: coll. of science Ave. H. S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine*, 13 (4), 57–66 [in Ukrainian].
5. Voronov, O.I. (2017). *Metodyka diahnostuvannia sotsialno-psykholohichnykh vplyviv na pryiniattia derzhavno-upravlinskykh rishen v indeterminovanykh umovakh [Methodology for diagnosing socio-psychological influences on the adoption of state-management decisions in indeterminate conditions]*. Odesa: Astroprynt [in Ukrainian].
6. Artemov, V.Yu., & Synhaivska, I.V. (2022). Osoblyvosti protsesiv pryiniattia rishen v umovakh nevyznachenosti [Peculiarities of decision-making processes under conditions of uncertainty]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific notes of "KROC" University*, 1 (65), 149–163 [in Ukrainian].
7. Hlaholych, S.Yu. (2016). Kliniko-sotsialni osoblyvosti dezadaptivnykh staniv u volonteriv, diialnist yakyykh poviazana iz zabezpechenniam viiskovykh u zoni ATO [Clinical and social features of maladaptive conditions in volunteers whose activities are related to the support of the military in the ATO zone]. *Psykhiatriia, nevrolohiia ta medychna psykholohiia – Psychiatry, neurology and medical psychology*, 3, № 2, 69–76 [in Ukrainian].
8. Vitzthum, K., Mache, S., Joachim, R., Quarcoo, D., & Groneberg, D. A. (2009). Psychotrauma and effective treatment of post-traumatic stress disorder in soldiers and peacekeepers. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*, 4, 1–7 [in English].